

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Juan Iturriondobeitia Larruzea

*Amorebieta-
Etxano, Bizkaia
(1929)*

Aurkibidea

Biografia

1929an sortu zen Etxanoko Larrea auzoko Etxetxikin, gaur egun desagertua. Aita Autzaganekoa zuen eta ama Gorozikako (gaur egun Muxika) Pardiñaurrekoa. Bederatzi neba-arreba izan ziren. Umetan, Larreako kolegioan ibili ostean, zazpi urte gaz Kaitanan zegoen Etxanoko eskolara joan zen. Gerra Zibilean, etxe utzi eta Turtzioz, Trapagaran eta Gueñes aldera joan ziren ebakuatuta. 13 urte zituela, auzoko katedratiko baten etxera joan zen morroi eta bertako liburutegian irakurzaletu zen Juan; gerora, berak fundatu zuen herriko lehen liburutegia parrokia ondoan. Auzoan zuten enplastera ezagun batengandik hainbat belar, enplasto eta erremedio naturalen berri jakin zuen eta horien ezagutzaren berri eman digu beste hainbat herritarrek ezagutu izan dituzten moduan.

Zintak

AMO-136

- **Proiektua:** Zornotzako ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2012-08-07
- **Iraupena:** 90 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Goiria Mendiola, Nerea
- **Transkribatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea

AMO-137

- **Proiektua:** Zornotzako ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2012-08-07
- **Iraupena:** 31 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Etxazarra, Ainhoa

AMO-138

- **Proiektua:** Zornotzako ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiolea, Nerea
- **Data:** 2012-08-07
- **Iraupena:** 49 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Unamuno, Arianne

Pasarteak

1. Gerran jaiotetxea utzi behar

- **Erref:** AMO-136/002
- **Iraupena:** 0:02:03. **Hasi:** 00:01:02. **Bukatu:** 00:03:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:

Larrea auzoko Etxetxikin jaio ziren, gaur egun desagertua. Larreako komentuaren ondo-ondoan zegoen. Gerran etxe utzi behar izan zuten soldaduz bete baitzen inguru guztia. Orduan, amaren jaiotetxera joan ziren. Azkenean, Trapagan, Gueñesen eta Turtziosen zituzten senitarteko batzuegan joan ziren, baina ez zuten inor aurkitu.

2. Balio bariko dirua

- **Erref:** AMO-136/003
- **Iraupena:** 0:01:10. **Hasi:** 00:03:05. **Bukatu:** 00:04:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerrako administrazioa

Laburpena:

Gerra Zibilean bere amak kolkokada diru zuen. Francoren tropak sartu zirenean, denda batera sartu ziren bakoitzak abarketa parean erosi zezan. Ordaintzerako orduan, diru hark ez zuela balio eta ezin izan zuten erosi. Ihes eginda zeuden tokitik oinez bueltatu behar izan ziren Zornotzara.

Transkripzioa

- Ba zera izen zan, karo dirue. Geure amak kolkoan kolkokada diru euki eban. Ta sartu zienien honek, Francuen tropak, honantza mobidu giñen eta denda bat. Denda baten sartu giñan danok eta amak esan oskun: "Benga bakoitzak jantzi oiñetako bat". Ze ortozik giñezen. "Ipiñi oiñetakoak eta abarketak". Jantzi geñuzen danok, badoa pagetan eta orduntxen prezioa eta..: "Senora, este dinero no vale, este dinero.... Venga pues, a quitar las alpargatas otra vez". Eta atzera erdi ortozik etor giñen Zorrontzara arte, oiñez. Karo dana apurtute eguan, ez eguan ez trenik ez ezebez eta oiñez. Eta dirurik ordaintzeko bez, ta bueno!. Gero ba bizimodue hartun gendun.

3. Ama Ameriketan

- **Erref:** AMO-136/004
- **Iraupena:** 0:01:27. **Hasi:** 00:04:15. **Bukatu:** 00:05:42
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Diaspora » Disporara bidaia » Diasporara bidaia

Laburpena:

<p>Ama oso ausarta zen eta gerran ere aurrera egitea lortu zuten. Buenos Airesen (Argentina) egondakoa zen. Ahizpaorde bat zuen han eta bertara joan zen 13 urte zituela. Ahizpak ez zuela ondo tratatzen-eta, 18 urtegez Gernikako familia baten laguntzari esker Montevideora joatea lortu zuen. Bederatzi neba-arreba izan ziren.</p>

4. Gerran dena galdu arren aurrera egin

- **Erref:** AMO-136/005
- **Iraupena:** 0:01:04. **Hasi:** 00:05:42. **Bukatu:** 00:06:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ondasunen galera

Laburpena:

Gerraostean etxean zuten dena kendu zien, hormak baino ez zizkietela utzi dio eta aitaren erloju bat ere ateratzea lortu zuten. Gerora amak lan asko egin zuen eta ondo bizitzea lortu zuten.

5. Auzoko emakume biboteduna

- **Erref:** AMO-136/006
- **Iraupena:** 0:01:18. **Hasi:** 00:06:46. **Bukatu:** 00:08:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

Auzoan zuten bi neskazaharretako baten bibote luzea zuela-eta, ez zioten nahi izaten musurik eman. Amak batean eta bestean lan eginda dirua lortzen zuen eta bizimodua ona eman ahal izan zien seme-alabei.

6. Larreako eta Etxanoko eskolara

- **Erref:** AMO-136/007
- **Iraupena:** 0:01:41. **Hasi:** 00:08:04. **Bukatu:** 00:09:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Fraideak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Larreako fraideen ikastetxean ikasteko aukera izan zuten. Zazpi urte egin ostean, Etxanoko eskolara joan zen. Etxanok Kaitanan zituen udaletxea eta eskola eta bertara joan zen.

Transkripzioa

- Gu eskolara be txiikitan ya han Larran euan kolejio bat, ez daitz entzutie badekozu. Frailiiek euki eurien palazidxo bat, zan "Palacio de Larrea". Larrea zan, "conde, el conde Larrea" edo hori eta haren palazidxoan euazen frailleak, nobizidxoakaz. Eta emoten ebien eskolea, kanpoko jenteari be bai. Asko ez, jente gitxiri. Ta gero umeak be parguloak be, zemat egongo giñen ba? lau edo bost. Ta zazpi urte ein nittunetik gero Etxanoko zerera, eskolara, bialdu ustien.

- Herrire?

- Gero

- Etxanoko herrire?

- Bueno, Etxanok hemen Kaitanan, Kaitanan hor euki eban udaletxea ta eskolak.

- A bai? Kaitanan?

- Bai, bai hantxe lehen, arkupietan [...] oin kotxean harantzako aparkametue dau, ba hantxe aparkamentuen egongo zien Etxanoko zerak. Ta han egoan taberna bat "Txiribittu" deittuten zana, eta ha zan aguazille, txistularie eta bueno, dana zan. Han Etxanon, bai. Gure osaba bat be konzejala izen zan hainbeste urtean, bai.

7. Hezkuntzari garrantzia

- **Erref:** AMO-136/010
- **Iraupena:** 0:01:05. **Hasi:** 00:13:00. **Bukatu:** 00:14:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza

Laburpena:

Aitaren arreba bat kartzelara eroan zuten gerran eta bertan hil zen. Beraien etxean hezkuntzarako aukera izan zuten eta etxean beti zuten zer edo zer irakurtzeko. Aita beti izaten zuten gainean, adi-adi.

8. Zazpi urterekin erretzeari uzteko tratamendua

- **Erref:** AMO-136/011
- **Iraupena:** 0:01:18. **Hasi:** 00:14:05. **Bukatu:** 00:15:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Ohiturak eta bizimodua » Bizioak

Laburpena:

Behin zazpi urte zituztela, auzoko lagunekaz zeudela, beraien aitek egiten zuten moduan erretzea pentsatu zuten. Aitak harrapatu eta ezer gertatuko ez balitz bezala, puruak eman zizkieten. Denak mareatuta, botaka... bukatu zuten. Tratamendu ona izan ei zen, ez baitzuten gehiago erre.

Transkripzioa

- Ta ointxe konteuko dotsut geuze bat, beste geuzat bat. Baten lagunekaz, han euzoko lagunekaz bagauz ta batek badiño: "No! Aitten moduen zegaittik ez dogu fumetan?". Sartun gara han ehuntzek eta txarri ta konejerak eta gallinerue txabola handi bet euki genun ta sartu gara han txabolan ta tabako-orrixe, tabako-orrixe ipiñi ta. Danok keie daridxola gauzela, sartzen da aitte ta: "Ene! Aiba!". Zazpi urte euki giñuzen. "Zuek be erretan?" ta "ba bai". "A bale, bale" ez bota zigarroak e!". Joan zan etxera, ekarri eban kaja bat purue eta bakotzari puro bana. Isetu eta segidukuen danok marieu giñen, botaka hasi giñen, gehidxau iñok erre bez! Beittu zelako tratamendu ona, gehidxau erre bez. Joe! Bai.

9. Lagun batek atzamarra ebaki zionekoa

- **Erref:** AMO-136/012
- **Iraupena:** 0:01:57. **Hasi:** 00:15:23. **Bukatu:** 00:17:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

Auzoan barberu bat zuten. Haren semea Filipin zen eta behin hari txanpon bat aldatu zion: ogerleko faltsua zilarrezkoaren truke. Filipinek faltsua zelan konturatu zenean, bizarra kentzeko labana hartu eta atzamarra ebaki zion. Urte askoan atzamarra ezin izan zuen ezertarako erabili. Auzoko "enplastera" bati esker mantendu zuen atzamarra.

10. Tiragomarekin begia galdu

- **Erref:** AMO-136/013
- **Iraupena:** 0:01:24. **Hasi:** 00:17:20. **Bukatu:** 00:18:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

Larrea auzokoak elizako horman aritzen ziren pilotan. Sasoi hartan astakeria asko egiten zituzten; behin lagun batek tiragomekin olgetan zebiltzala begia galdu zuen tiragoma aldrebes jarrita.

11. Mutilek jolasak "astoagoak" ziren

- **Erref:** AMO-136/014
- **Iraupena:** 0:01:16. **Hasi:** 00:18:44. **Bukatu:** 00:20:00

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako kontuak

Laburpena:

Eskolara aroagaz jolasten joaten ziren. 60 zuloko aroa beraiek egiten zuten. Neskak, osterak, tabak eta "taidxek" izan zituzten. "Taidxek" zertzuk diren azaltzen du. Sokasalto ere nesken olgeta zen. Mutilen jolasteko erak "astoagoak" zirela dio.

Transkripzioa

- Ta gero eskolara hori bai, aroagaz. Aroa eukitten giñun, hirurogei zulokoa. Zan "el no va más". Hirurogei zulo zerak, aroak eta manilliaz karteria lepoan eskeitte eta benga, kotxien goazen moduen, baia zeraz, aroagaz eskolara. Jeneralmente danak, mutillek danak. Neskak euren tabak, euren tabak eta taidxek. Taidxek bakizu zer dan? Taidxe da marmolezko harri zati bet eta behien pinttetan da erreidxekaz eta harek kuadruek. Kuadrutik kuadrure bota biher da hankiaz jota. Hanka batz jota hurrungora paseu ta beratzitik hamaikara, eta hamaikatik hamahirure eta holan pasetan eta falletan ebanak ba zera. Eta gero saltetako kordela be hori be neskak danak eroaten eben. Neskana, neskanak horrek zien eta mutillenak asto, asto, astoauak: tiragomak eta holakoak, en fin!

12. Jateko ostutzea ez da bekatu, baina...

- **Erref:** AMO-136/015
- **Iraupena:** 0:02:37. **Hasi:** 00:20:00. **Bukatu:** 00:22:37
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizaren indarra

Laburpena:

<p>Juanek 15-16 urte zituela, Larreako komentu ondoan zegoen makatzak (madari bota bat) ostu ostean, bertara joan zen konfesatzen. Ostutakoa jateko ostu zuela konfesatu eta gero fraideak esan zion hori ez zela bekatu. Baina ea norenak ziren galdetu eta "berorrenak" erantzun orduko zaplaztekoa eman zion fraideak. Laster joan ziren handik parrokiara konfesatzera.</p>

13. Latinez ez zekienak ezin mezak ulertu

- **Erref:** AMO-136/016
- **Iraupena:** 0:02:43. **Hasi:** 00:22:37. **Bukatu:** 00:25:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizarekin lotutako pertsonak
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizkizunak eta otoitzak

Laburpena:

Larreako Aita Jose Luis oso gogorra zen. Behin, fraide horri galdetu zion ea mezak zergatik ez diren gaztelaniaz edo euskaraz, gehienek latinez ez baitzuten ezer ere ulertzen. Juanek eskolan ikasita bazekien apur bat, eta mezatan noiz zutundu eta noiz belaunikatu behar den esan behar izaten zien ingurukoei ez zutelako ulertzen. Orduan ezinikusia hartu zion Aita Jose Luisek Juani.

14. Futbolearen jolasten praktikak jausi

- **Erref:** AMO-136/017
- **Iraupena:** 0:01:21. **Hasi:** 00:25:20. **Bukatu:** 00:26:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

Larreako Fraideen landan izenekoan jokatzeko zuten auzoko mutilek futbolearen, gaur egun ikastola dagoen toki berean. Behin, bere auzoko batek praktikak tiranteekin lotuta izan zituen botoi barik. Gola sartu eta ospatzerakoan, tiranteak askatu eta praktikak jausi zitzaizkion.

15. Boxeoan, begiak tapatuta

- **Erref:** AMO-136/018
- **Iraupena:** 0:02:05. **Hasi:** 00:26:41. **Bukatu:** 00:28:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Gaztetako ibilerak
- Aisia » Kirola » Boxeoa

Laburpena:

Boxeoan ere aritzen ziren auzokoak. Boxeoan aritzeko federatuta egon behar izaten zen eta federatuta egoteko Falangeko karneta behar zen. Hori dela-eta, horrelakorik ez zutenez egin, aurpegia tapatuta egiten zuten, "boxeador desconocido". Bera "sparring" modura jarri zuten. Bere kuadrillako bat Karmen jaietan ospatuko zen lehiaketarako prestatzen aritu ziren.

16. Mahuka laburra janzteagatik isuna

- **Erref:** AMO-136/019
- **Iraupena:** 0:01:58. **Hasi:** 00:28:46. **Bukatu:** 00:30:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Gaztetako ibilerak

Laburpena:

Bilboko jaiak zirela-eta, 15-16 urte zituela hara joan ziren lagunak. Beroak jota jertsea kendu eta mahuka laburdun alkandoran egotearren, aguazil batek bi pezetako isuna jarri zieten moraltasunik eza arrazoitzat hartuta. Azkenean, denei kendu ziren isuna. Handik barraketara bidean, "prohibido fijar carteles"

ikusi zuten horma batean, eta ezin zutelakoan begiratu burua behera zutela egin zuten bidea.

17. Lau orduz oinez gramola lepo gainean

- **Erref:** AMO-136/020
- **Iraupena:** 0:02:47. **Hasi:** 00:30:44. **Bukatu:** 00:33:31
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Gaztetako ibilerak
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

Juanek 14 urte zituela, Beraien etxean zeuden bi gramofonoak eskatu zizkieten fraideek Larrean Santa Teresa koroatzeko. Horietako gramola batek pieza bat apurtuta izan zuen eta Bilbora eroan zuten konpontzera. Bueltan, bila joan zenean, etxera bueltatzeko tranbia galdu eta oinez etorri zen etxera. Lau orduko bidea egin behar izan zuen gramola lepoan zuela.</p>

18. Larreako Bernarda "enplastera"

- **Erref:** AMO-136/022
- **Iraupena:** 0:01:39. **Hasi:** 00:33:46. **Bukatu:** 00:35:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Medikuak eta sasimedikuak

Laburpena:

Larrea auzoko "enplastera" rengana jende asko etortzen zen. Belarrekin egiten zituen enplastoak. Juanen anaia gerran egon zenean zauritu egin zuten eta hanka galtzeko zorian egon zen. Bernardarengan joan eta enplasto batzuekin osatu zion zauria.

19. Denetarik osatzeko sendabelarrak

- **Erref:** AMO-136/023
- **Iraupena:** 0:01:43. **Hasi:** 00:35:25. **Bukatu:** 00:37:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Medikuak eta sasimedikuak
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Auzoko "enplastera" k askotan bidaltzen zuen Juan sendabelar bila. Belar desberdinak ziren: hagineko minarentzat, "estomago caido" arentzat...

20. "Enplastera" hil eta gero haren lekukoa hartu behar

- **Erref:** AMO-136/025
- **Iraupena:** 0:03:42. **Hasi:** 00:38:32. **Bukatu:** 00:42:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Larreako Bernarda "enplastera" beraien auzokoa zen. Garai hartan, auzokoekin hartu-emon asko izaten zen. "Enplastera" hil eta gero, gizon bat hil zorian zegoela-eta, Juanen amak hari ikasitako belarrekin infusioa egiten saiatu eta osatu egin zuen.

21. Hilzorian zegoena sendabelarrekin "berpiztu"

- **Erref:** AMO-136/026
- **Iraupena:** 0:03:13. **Hasi:** 00:42:14. **Bukatu:** 00:45:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Ezkundu eta gero bizi zen tokiko auzoko bati hilzorian zegoela enplastoak jarri zizkion. Arrautzaren zuringoagaz eta belarrekin tortilla bat egin zion. Ondorioz, izerditan blai egon zen egun batzuetan, izerdi-hatsa ere ikaragarria ei zen. Azkenean, osatzea lortu zuten.

22. Medikua bera sendabelar eske

- **Erref:** AMO-136/028
- **Iraupena:** 0:01:35. **Hasi:** 00:48:11. **Bukatu:** 00:49:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Herrian zuten Alegria medikuak ez zuen sinesten sendabelarretan. Baina behin, medikuak berak eskatu zizkion sendabelarrak hankan zuen ultzera bat osatzeko.

23. Maradona ere bertoko belarrekin osatu zen

- **Erref:** AMO-136/032
- **Iraupena:** 0:02:23. **Hasi:** 00:55:43. **Bukatu:** 00:58:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Maradonak Bartzelonan jokatzeko zuenean gibelego gaitzen bat izan zuen. Berriz batutako belar batzuekin osatu zen.

24. Pulmonia-belar infusioa

- **Erref:** AMO-136/034

- **Iraupena:** 0:01:39. **Hasi:** 00:59:26. **Bukatu:** 01:01:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Bere emazteak eta berak udaberriro eta udazkenero hartzen dute pulmonia-belarrarekin egindako infusioa. Pulmonia-belarra zelako den azaltzen du. Eztiagaz hartzea garrantzitsua da, azukrearekin propietateak galtzen baititu.

25. Eztiaz eta zidra-ozpinaz egindako edabea

- **Erref:** AMO-136/038
- **Iraupena:** 0:01:32. **Hasi:** 01:04:31. **Bukatu:** 01:06:03
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Tripako bizioak kentzeko berakatza gordinik hartzea da ona. Eztia eta zidra-ozpina nahastuz eta egunero koilara bete hartuz gero gauza askotarakoa da ona: artrosia, puxika, gibela...

26. Zidra-ozpinaren onurak

- **Erref:** AMO-136/040
- **Iraupena:** 0:01:22. **Hasi:** 01:06:29. **Bukatu:** 01:07:51
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Gorputz-atal askotako minentzako oso ona da zidra-ozpinez egindako edabea. Zidra-ozpina sagar-ozpinaren bigarren hartziduratik (fermentazio) jasotzen da.

27. Kipula zaldarra osatzeko

- **Erref:** AMO-136/042
- **Iraupena:** 0:03:09. **Hasi:** 01:12:31. **Bukatu:** 01:15:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Kipula kokotean-eta irteten ziren zaldarrak osatzeko zen ona. Kipula olio a pur batean bigundu behar da eta hoztutakoak gainean jarri. Bigundu eta berez errementatzen du barruko zikina kanporatuz. Azido urikoarentzat ere badago belar bat oso ona dena. Enkistatutako ileentzat ere kipula jartzea komenigarria da.

28. Erditze ostean lixibarekin garbitu

- **Erref:** AMO-136/044
- **Iraupena:** 0:01:40. **Hasi:** 01:16:00. **Bukatu:** 01:17:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Parterak, emakumeei erditzen laguntzen zienak, lixiba erabiltzen zuten emakumeak garbitzeko. Behin, berak ebaki bat lixibarekin osatu zuen, desinfektatzaile ona da-eta.

29. Bilbora joateko ohitura gutxi zegoen

- **Erref:** AMO-136/046
- **Iraupena:** 0:02:00. **Hasi:** 01:19:00. **Bukatu:** 01:21:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak
- Lanbideak » Antzinako lanbideak

Laburpena:

Lehen jendeak ez zuten Bilbora joateko ohiturarik. Herri guztietan egoten ziren "errekadistak" eta eurek egiten zituzten errekaduak. Gizonezko baten trenak bakarrik hartuz gero, txarto pentsatzen zuten, San Frantzisko aldera-edo zihoala.

30. Titipuntentzako ukendua

- **Erref:** AMO-136/049
- **Iraupena:** 0:01:24. **Hasi:** 01:23:02. **Bukatu:** 01:24:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Haurrak zaindu eta hezi
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Emakume batzuek titiko esnea ateratzeko goma bat izaten zuten eta sarritan titipunta urratu egiten zuten. Horretarako ukendu bat egiten zuten koipea eta belar batzuk nahastuz. Belar hori belarriko minarentzat ona zen. Baserriko tailatuetan egoten da belar hori.

31. Belarriko eta giharretako minarentzat alkohola eta ozpina

- **Erref:** AMO-136/050
- **Iraupena:** 0:02:41. **Hasi:** 01:24:26. **Bukatu:** 01:27:07
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Belarriko minarentzat alkohola eta ardo-ozpina nahastea ei da onena. Hanketako nekerako eta giharretako minentzako ere aproposa da.

32. Binagrea eta alkohola buruko minentzat eta pospolo ziztaden kontra

- **Erref:** AMO-137/001
- **Iraupena:** 0:02:02. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:02:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Buruko mina kentzeko, alkoholarekin bustitako trapu bat jarri behar da bekokian. Intsektuen ziztaden kontra pospoloa erabiltzen zuten lehen. Sudurreko odol jariora gelditzeko, ostera, izotza erabili izan dute.

33. Kafe beltza mozkorra kentzeko

- **Erref:** AMO-137/003
- **Iraupena:** 0:00:40. **Hasi:** 00:02:39. **Bukatu:** 00:03:19
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Mozkorra kentzeko kafe beltza da onena.

34. Haginetako minaren kontrako erremedioak

- **Erref:** AMO-137/005
- **Iraupena:** 0:01:22. **Hasi:** 00:03:52. **Bukatu:** 00:05:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Haginetako minaren kontra txikoria-belarra jartzen da haginaren gainean. Berakatz apurtu bat ere jar daiteke eskumuturreko zainean edo kokotean igurtziak eman alkoholarekin.

35. "Maritxu txantxagorri, eutsi hau hagineu ta ekazu barrie"

- **Erref:** AMO-137/006
- **Iraupena:** 0:00:48. **Hasi:** 00:05:14. **Bukatu:** 00:06:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Ohiturak eta sinesmenak

Laburpena:

Umetan, haginren bat jausten zitzairenean teilatura botatzen zuten berriak irten zedin. "Maritxu txantxagorri, eutsi hau hagineu ta ekazu barrie" esaten zuten.

36. Baltzolako kobako herensugearen maldizioa

- **Erref:** AMO-137/007
- **Iraupena:** 0:04:26. **Hasi:** 00:06:02. **Bukatu:** 00:10:28
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Ipuinak, mitoak eta istorioak

Laburpena:

Juanen familia dimoztarra zen eta familiako anaia biri pasatutakoa kontaktzen du: Baltzolako kobetan anaia batek herensuge bat jo zuen harri batekin. Herensugeak maldizioa bota zion eta ordutik bere familian, iturriondobeitiatarren artean, ez da herrenik eta konkordunik falta izan.

37. Autzaganen sorginak, Gorozikan laminak eta makaletan prakagorriak

- **Erref:** AMO-137/008
- **Iraupena:** 0:03:36. **Hasi:** 00:10:28. **Bukatu:** 00:14:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Ipuinak, mitoak eta istorioak

Laburpena:

<p>Autzagane aldean sorginak zeudela kontaktzen zuten eta Gorozikan laminak. Denboralea zegoenean, prakagorriek Zornotzatik Bermeorako bidean zeuden makaletan jolasten ei zuten.</p>

38. Idi-probetarako akuiluak abenduko ilbeheran moztu

- **Erref:** AMO-137/012
- **Iraupena:** 0:03:14. **Hasi:** 00:24:14. **Bukatu:** 00:27:28
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak
- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Iretargiak pertsonengan dauka eragina, ganaduengan eta baita arbolengan ere. Idi-probak egiteko akuiluak, esaterako, abenduko ilbeheran moztu behar dira.

39. Hilekoarekin egotearren txorizoak usteldu

- **Erref:** AMO-137/013
- **Iraupena:** 0:01:58. **Hasi:** 00:27:28. **Bukatu:** 00:29:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Sexua

Laburpena:

Behin, andre batek hilekoa zuela egin zituen txorizoak eta handik eta egun batzuetara dena usteldu zitzaien.

40. Hilekoko odola ona zaurientzat

- **Erref:** AMO-137/014
- **Iraupena:** 0:01:34. **Hasi:** 00:29:26. **Bukatu:** 00:31:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak

Laburpena:

Andrearen hilekoko odola zaurietan ematea ona zela esaten zuten lehen. Orduan, botikariek ematen zizkieten erremedioak medikuek baino gehiago.

41. Ilargiaren eragina ortuan eta zuhaitzak botatzerakoan

- **Erref:** AMO-138/001
- **Iraupena:** 0:02:54. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:02:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Lurra lantzea

Laburpena:

Ortuan ilargiak zela eragiten duen azaltzen du. Zuhaitzari adarrak ilbeheran moztu behar zaizkiola azaltzen du. Haltza maiatzeko ilbeheran moztu behar dela azaltzen du. Ardiei ilea mozteko ere zaintzen da ilargia.

42. San Juan bezperako ospakizuna eta sendabelarrak

- **Erref:** AMO-138/002
- **Iraupena:** 0:03:01. **Hasi:** 00:02:54. **Bukatu:** 00:05:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Erremedioak
- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak
- Aisia » Jai-giroa » San Juan

Laburpena:

Karmen eguneko bederatzigarrenean sendabelarrak batzeko egunik onena omen da. San Juan bezpera zela ospatzen zuten eta zela babesten zituzten soroak azaltzen du; sendabelarrak batzeko egun aproposa.

43. Pagoa eta haritza noiz bota

- **Erref:** AMO-138/003
- **Iraupena:** 0:02:30. **Hasi:** 00:05:55. **Bukatu:** 00:08:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Mendiaren aprobetxamendua

Laburpena:

Uztarriak egiteko pagoa erabiltzen zen. Otsailean eta martxoan botatzen dira pagoa eta haritza. Haritzak errekan sartzen ziren bost urtez, zitzaren kontrako tratamendu moduan. Pagoa berdetan lantzen da.

44. Zerua gorritzea seinale

- **Erref:** AMO-138/005
- **Iraupena:** 0:02:47. **Hasi:** 00:10:07. **Bukatu:** 00:12:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » II. Mundu Gerra (1939-1945)
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

Eguerdiko hamabietan, angelusa errezatzen ari zirela, zerua gorritu egin zen. Bigarren Mundu Gerra sortu zen egun hartan bertan.

45. Haizete handia Santander erre zenean

- **Erref:** AMO-138/006
- **Iraupena:** 0:01:56. **Hasi:** 00:12:54. **Bukatu:** 00:14:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Gertaera izugarriak eta ezbeharrak

Laburpena:

Eguzkiaren kolorearen arabera jakiten da zein eguraldi egingo duen. Santander erre zenean, haizete handia ibili zela kontatzen du. Teilatuak, arbolak... denetarik eraman zuen.

46. Oinastuak eragozteko, kanpakiak jo

- **Erref:** AMO-138/007
- **Iraupena:** 0:02:16. **Hasi:** 00:14:50. **Bukatu:** 00:17:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Oinaztuak eragozteko, kanpaiak jotzen zituzten. Hegazkinek oinaztuak eragiten dituzten lainoak apurtzen dituztela azaltzen du.

47. Amaren baserria eta bi ume erre zituztenekoa

- **Erref:** AMO-138/008
- **Iraupena:** 0:01:43. **Hasi:** 00:17:06. **Bukatu:** 00:18:49
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriaren historia eta kokalekua
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Gertaera izugarriak eta ezbeharrak

Laburpena:

Amaren baserria aipatzen du; erre egin zen. Bi bizitzakoa zen. Baserria zela eta zergatik erre zen kontatzen du; gizon batek bere bi umeak erre zituen.

48. Lamper anaien zirkoa

- **Erref:** AMO-138/012
- **Iraupena:** 0:03:53. **Hasi:** 00:21:35. **Bukatu:** 00:25:28
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Batetik bestera zebiltzanak

Laburpena:

Komedianteak etorri zireneko anekdota kontatzen du. Lamper anaien ikuskizuna zela onena dio. Auzoko andreak eta umeak joaten ziren ikustera.

49. Tabernan telebista txanpon truke

- **Erref:** AMO-138/013
- **Iraupena:** 0:02:38. **Hasi:** 00:25:28. **Bukatu:** 00:28:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Aparatuak, objektuak

Laburpena:

1950ean irratia oparitu zion aitari. Tabernan telebista ikusteko txanpona bota behar izaten zen. Auzokoak etxera etortzen ziren telebista ikustera.

50. Aberatsen etxean lanean, idazten eta irakurtzen

- **Erref:** AMO-138/015
- **Iraupena:** 0:04:40. **Hasi:** 00:31:00. **Bukatu:** 00:35:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Irakurtzea
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Kanpoko jendearekin harremana
- Kultura » Aisia » Hedabideak » Prentsa

Laburpena:

"Selecciones", "La Codorniz" eta "Mundo" aldizkarietara harpidetuta egon zen. Auzora joan zen hamabi urte ingururekin bizitzera (amak bidalita), Valladolideko unibertsitateko katedraduna zen gizonaren eta haren emaztearen etxera, eta liburutegi itzela zeukala azaltzen du, Kixoteren eskuizkribua barne. Hango bizimoduaren berri ematen du.

51. Herriko liburutegiaren sorrera

- **Erref:** AMO-138/016
- **Iraupena:** 0:05:00. **Hasi:** 00:35:40. **Bukatu:** 00:40:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Irakurtzea

Laburpena:

Asko irakurri izan du. Herriko liburutegia sortu zuen, 1943 inguruan; hasierako berrehun liburuak berak ipini zituen. Parrokiaren ondoan egon zen. Liburuak zela eskuratu zituen azaltzen du.

52. Hitano gutxi, fraideen eraginez

- **Erref:** AMO-138/019
- **Iraupena:** 0:01:41. **Hasi:** 00:42:26. **Bukatu:** 00:44:07
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Tratamenduak » Berorika
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

<p>Berorika, zuka eta hika zeini egiten zien azaltzen du. Hitanoa gutxi egin izan dute; fraideen eraginez izan zitekeela dio.</p>

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.
2026-04-07

CC-by-sa | Ahotsak.eus
Badihardugu Euskara Elkartea
Markeskua Jauregia, 20600 Eibar
943121775 - ahotsak@ahotsak.com